

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 378.091.33-027.22:39

Микола ГЛАДКИЙ

ЕТНОГРАФІЧНА ПРАКТИКА ТА ПИТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кожолянюк Г.К та ін. Етнологічні експедиції та студентська етнографічна практика: Навчальний посібник / Г.К. Кожолянюк, О.Г. Кожолянюк, А.А. Мойсей. – Чернівці – Вижниця: Черемош, 2010. – 314 с.

У статті аналізується навчальний посібник «Етнологічні експедиції та студентська етнографічна практика», підготовлений Г.К. Кожолянюком, О.Г. Кожолянюком та А.А. Мойсеєм.

Ключові слова: етнографія, етнологія, методичне забезпечення, посібник.

Николай ГЛАДКИЙ

ЭТНОГРАФИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА И ВОПРОСЫ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

В статье анализируется учебное пособие «Этнологические экспедиции и студенческая этнографическая практика», подготовленный Г.К. Кожолянюком, А.Г. Кожолянюком и А.А. Мойсеєм.

Ключевые слова: этнография, этнология, методическое обеспечение, пособие.

Mykola HLADKYI

ETHNOGRAPHIC AND PRACTICE QUESTION TEACHING SUPPLIES

The article examines the textbook «ethnological expedition and Student Ethnographic Practice» prepared by G.K Kozholyanko, O.G Kozholyanko that A.A Moysey.

Keywords: ethnography, ethnology, methodological support, user.

Упродовж двох останніх десятиліть у розвитку вітчизняної етнологічної науки намітилася тенденція до формування регіональних науково-дослідних осередків, базою яких стали провідні університети України. Їх особливістю є те, що викладачі відповідних кафедр, здійснюючи викладання етнологічних дисциплін, водночас проводять різноманітну науково-дослідницьку роботу, в тому числі організовують студентів для виявлення, фіксації етнографічних явищ та збору пам'яток матеріальної куль-

тури для музейних зібрань. Ці завдання реалізуються в ході етнографічної практики, яка є однією з форм навчальної роботи у вузах, де відбувається підготовка студентів-істориків із спеціалізації «етнологія».

Метою етнографічної практики є діяльність, спрямована на формування у студентів навичок проведення польових досліджень. Водночас з їхньою допомогою можна здійснити системне всеохоплююче обстеження цілісного регіону або провести широкомасштабне тематичне вивчення того чи іншого етнографічного явища, визначивши студентам для дослідження населені пункти за місцем проживання.

Враховуючи кількісний склад учасників етнографічної практики, можна сподіватися на значний репрезентативний матеріал в результаті проведення такої роботи. Успішне проведення таких досліджень сприятиме нагромадженню численних відомостей про локальні особливості різних ділянок народної культури, адже «навіть в наш час домінування професійної культури і освіти та так званого технічного прогресу «поле» і надалі залишається головним джерелом розвитку етнографічної науки, збагачення її фактологічної науки і теорії»¹.

Практична робота зі збору етнографічних матеріалів потребує відповідної підготовки як теоретичного, так і практичного характеру. Саме тому викликає зацікавлення досвід викладання курсу «Методика польової етнографічної роботи», який здійснює кафедра етнології Львівського національного університету імені Івана Франка. З метою навчально-методичного забезпечення викладання цієї дисципліни професор Глушко М.С. підготував відповідний навчальний посібник². В ньому акумульований досвід нагромаджений українською етнологією з проведення польових досліджень, який ілюстрований численними прикладами як з історії різних експедицій, так і із власного науково-дослідницького досвіду³.

Забезпечення студентів навчальною, методичною літературою, опрацювавши яку, вони будуть готові до пошуково-дослідницької діяльності, є надзвичайно важливим компонентом системи навчальної роботи, що забезпечить не лише успішне проходження практики і підготовку фахівців високої кваліфікації, а й закладе основу для виявлення, фіксації і збору справді вартісних відомостей про різноманітні аспекти народної культури. Упродовж останніх років в Україні вийшла з друку ціла низка таких навчальних посібників. Їх авторами є знані в Україні вчені-етнологи, які мають значний досвід пошукової та викладацької роботи. Особливо-

¹ Макарчук С. Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Випуск 1. Київське Полісся. 1994 / Степан Макарчук // Народознавчі Зошити. – 1998. – № 6. – С. 723.

² Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження / Михайло Глушко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 288 с.: іл.

³ Гладкий Микола. Новий навчальний посібник з польової етнографії / Микола Гладкий // Народознавчі Зошити. – 2008. – № 5-6. – С. 662-665.

сті етнографічних експедицій та специфіку проведення етнографічної практики показав у своїй праці Г.К. Кожолянко¹. Питання організації польових досліджень з етнографії відображені в посібнику етнологів з Івано-Франківська М.І. Паньківа².

В цьому навчальному році науково-педагогічна думка збагатилася ще одним виданням. Його авторами є викладачі кафедри етнології, античної та середньовічної історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича професор Георгій Кожолянко та кандидати історичних наук Олександр Кожолянко і Антоній Мойсей³.

У посібнику викликає значний інтерес розділ з історії етнологічних експедиційних досліджень, в якому автори показали процес становлення польової роботи як в зарубіжних країнах США, Великій Британії, Росії, так і в Україні. Для кожного дослідника-початківця зацікавлення викличе аналіз новітніх тенденцій у проведенні польових досліджень, а саме створення формалізованих баз даних, електронних етнографічних архівів, зміни у поглядах на поняття «етнографічне поле», поява нових напрямків у дослідженні традиційної культури, удосконалення методики їх проведення тощо.

Організаційні аспекти проведення експедицій, їх матеріально-технічне забезпечення, важливість дотримання правил безпеки розкриті ґрунтовно, із знанням справи, віддзеркалюють не лише теоретичні знання, а й життєвську мудрість і великий досвід практичної роботи.

Це видно і на прикладі викладу авторами питань стосовно видів і методів збору польових матеріалів. Наочною ілюстрацією результатів дослідницької роботи є аналіз здобутків співробітників Етнографічного музею Чернівецького університету імені Юрія Федьковича, біля витоків якого стояв патріарх буковинської етнології Раймунд Фрідріх Кайндль. Під керівництвом безпосереднього організатора музею професора Кожолянка Г.К. були здійснені кілька десятків етнологічних експедицій в різні райони Івано-Франківської, Чернівецької, Хмельницької, Тернопільської областей України. Вивчення етнокультурних особливостей населення Молдови, Румунії, а також української діаспори Канади також є в активі Буковинського етнографічного товариства. Узагальнений огляд результатів цієї дослідницької праці безперечно приверне увагу широкого кола вчених-етнологів та поціновувачів етнокультури.

¹ Кожолянко Г.К. Етнографічні експедиції та етнографічна практика: Навчальний посібник / Г.К. Кожолянко, Ю.П. Шестаков. – Чернівці: Рута, 2000. – 64 с.

² Паньків М.І. Організація польових досліджень з етнографії: Посібник / М.І. Паньків. – Івано-Франківськ, 2005 – 123 с.: іл.

³ Кожолянко Г.К. та ін. Етнологічні експедиції та студентська етнографічна практика: Навчальний посібник / Г.К. Кожолянко, О.Г. Кожолянко, А.А. Мойсей. – Чернівці – Вижниця: Черемош, 2010. – 314 с.

Включені у посібник методичні матеріали відображають програму етнографічної практики, розкривають технологічний аспект її проходження. Чітке формулювання мети, конкретно визначені навчальні завдання, змістовно-діяльнісна структура модулів практичної роботи, окреслені правила ведення і зберігання польових документів та вимоги до звіту – все налаштує студента на відповідальне ставлення до практики, а критерії оцінювання професійної діяльності дозволять визначити її ефективність на захисті.

Для посібників з польової етнографії характерним є включення у зміст експедиційного запитальника. У рецензованому посібнику він структурно складає окремих розділ обсягом мало не половини загального обсягу праці. Тематично запитальник охоплює вісім змістових блоків, в яких представлено методичні рекомендації, що варто врахувати під час вивчення явища, та перелік конкретних запитань, які рекомендується ставити інформаторам у процесі збору відповідних відомостей. Саме останніми переобтяжений навчальний посібник. Це утруднює процес сприйняття змісту цього матеріалу, перетворює студента на споживача готової продукції. На наш погляд, більш ефективним був би підхід, якщо б після викладу основних рекомендацій стосовно розробки таких методичних матеріалів, практикантам було поставлено завдання підготувати свій варіант запитальника з тієї чи іншої теми. Це б спонукало їх до додаткового опрацювання наукової літератури з теми свого майбутнього дослідження та регіону обстеження, вплинуло на розуміння логічності постановки запитань та ведення розмови. Розроблений індивідуально, обговорений на практичному занятті, поправлений керівником практики, запитальник був результатом колективної праці, здійснивши яку, студент не лише вникне у проблему, але й зафіксує у пам'яті канву бесіди з інформатором. Також доречними у посібнику були б рекомендації студентам, як себе поводити, опинившись у незнайомому населеному пункті, як здійснити пошук інформатора тощо.

Загалом, оцінюючи значення навчальних посібників, виданих працівниками кафедр різних вузів, варто зауважити, що вони сприяють поширенню педагогічного досвіду, виробленню оптимальних форм і методів навчальної та польової етнографічної роботи, уніфікації стосовно вимог до оформлення польових етнографічних матеріалів для здачі в архів на зберігання тощо. Навчальні посібники, у поєднанні з численними програмами, запитальниками, методичними рекомендаціями, підготовленими М.Глушком, А.Данилюком, К.Міщенко, Л.Орел, М.Паньківим, А.Пономарьовим та іншими, становлять надійну основу для фахової підготовки спеціалістів у галузі етнології, тим паче, що в науці сформувався усталений погляд на польову етнографічну роботу як свого роду ініціацію для дослідника-початківця, адже жодні теоретичні виклади не замінять атмосферу живого спілкування дослідника і носія етнокультурних традицій. Лише взявши участь у роботі етнологічної експедиції, відчув-

ши специфіку праці в польових умовах, можна сформуватися як повноцінний спеціаліст.

Безперечно, що здобутки, які мають у своєму доробку етнологічні кафедри провідних вузів України, явище не поодиноке. Зрозуміло, що навчальні заклади, де функціонують спеціалізовані кафедри та працюють викладачі, що практикують відповідні дослідження, стають науково-дослідними центрами з вивчення регіонів за місцем свого розташування. Однак інформація про результати їхньої діяльності є достатньо обмеженою. Думаю, що було б корисним проведення на базі однієї з провідних кафедр України міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої проблемам організації та проведення польових досліджень. Обговорення питань щодо окреслення проблематики досліджень, їх узгодження, допомога в організації експедиційних виїздів, обмін інформацією стосовно змісту матеріалів, нагромаджених у кафедральних архівах, їх видання тощо – все це може стати основою для співпраці на міжвузівському рівні.

УДК 323.15(478)

Георгій КОЖОЛЯНКО, Олександр КОЖОЛЯНКО
ЕТНІЧНА І ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ
УКРАЇНЦІВ МОЛДОВИ

Степанов В.П. Грани идентичностей. Этногражданские процессы в среде национальных меньшинств Республики Молдова на примере украинского населения (1989-2009 гг.). – Тирасполь, 2010. – 600 с.

У статті проаналізовано монографічне видання В.Степанова «Грани идентичностей. Этногромадянські процеси у середовищі національних меншин Республики Молдова на прикладі українського населення». Проаналізовано структуру книги, розвиток етнічної та громадянської ідентичності українців Молдови.

Ключові слова: етнічність, українці, порівняльна характеристика, етнічна і громадянська ідентичність, етнополітичні процеси.

Георгий КОЖОЛЯНКО, Александр КОЖОЛЯНКО
ЭТНИЧЕСКАЯ И ГРАЖДАНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ
УКРАИНЦЕВ МОЛДОВЫ

В статье проанализировано монографическое издание В.Степанова «Грани идентичностей. Этногражданские процессы в среде национальных меньшинств Республики Молдова на примере украинского населения». Про-